
Economie

Liberalisme en de belastingheffing op bedrijven

door Niels de Haas

In de aanloop naar de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen was ruimschoots aandacht voor de plannen van alle deelnemende partijen om de Nederlandse economie na de coronacrisis weer op gang te krijgen. De ene partij wil extra investeren in duurzaamheid en de publieke sector, de andere wil juist de hand op de knip houden om de overheidsfinanciën weer op orde te krijgen. Waar de uitgaven de overheid sinds jaar en dag meer dan voldoende (en verdiende) aandacht krijgen, is dat bij de inkomsten van de overheid, dat wil zeggen de belastingheffing, minder het geval.

Het gebrek aan aandacht van de politiek voor de belastingheffing kan wellicht wor-

den verklaard door de impopulariteit van belastingen en het politiek gezien vaak meer stemmen oplevert om 'cadeautjes' uit te delen dan belastingen te verhogen. Evenwel verwacht de Rijksoverheid in 2021 voor 293 miljard euro aan belastingen op te halen en is de bevoegdheid van de overheid om belasting te innen één van haar meest ingrijpende rechten. Toch heeft de fiscale politiek de afgelopen jaren een vlucht genomen. En dan vooral wanneer het de belastingheffing betreft op grote (internationale) bedrijven; de vennootschapsbelasting. Onder druk van actiegroepen en NGO's is de afgelopen jaren sterk ingezet op het aanpakken van belastingontwijking door multinationale

ondernemingen, vaak via Nederland. Het niet doorgaan van de afschaffing van de dividendbelasting in 2018 kan worden gezien als een gevolg van deze ware kruistocht tegen het bedrijfsleven. Ook liberale politici hebben hun bijdrage geleverd aan het bestrijden van belastingontwijking, bijvoorbeeld door het steunen van wetsvoorstellen die als doel hebben dit te voorkomen (onder andere de introductie van een belasting op rente en royalty's en de ATAD I- en ATAD II-wetgeving).¹ Toch rijst de vraag hoe het aanpakken van belastingontwijking en het zwaarder belasten van bedrijven zich verhouden tot het liberale gedachtegoed. Immers, centraal in het liberale gedachtegoed staat de vrijheid van het individu. Hoe kijken liberalen dan aan tegen aan wetgeving die bedrijven juist beperkt in hun vrijheid en een inbreuk vormt op het eigendomsrecht?

Belastingheffing op vennootschappen

Het belangrijkste doel van belastingheffing door de staat is het ophalen van middelen om de overheidsuitgaven te kunnen betalen. Dan gaat het allereerst om elementaire uitgaven zoals het aanleggen van wegen, scholen, ziekenhuizen, enz. Maar ook politiek gedreven uitgaven worden met belastingen betaald, zoals uitkeringen en toeslagen voor personen met een laag inkomen. De laatstgenoemde uitgaven hebben een duidelijke herverdelingsfunctie: de rijken worden armer, waarmee de armen rijker worden. In Nederland ontvangen de lagere inkomens onder andere huurtoeslag, zorgtoeslag en uitkeringen. Deze worden betaald met de opbrengst

van bijvoorbeeld de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Bij de vennootschapsbelasting, geheven over bedrijven, rijst echter de vraag of deze belasting daadwerkelijk ten laste komt van de vennootschap. Studenten fiscaal recht worden tijdens hun eerste colleges al geconfronteerd met een citaat van de liberale econoom Milton Friedman: "The elementary fact is that 'business' does not and cannot pay taxes. Only people can pay taxes." Deze uitspraak van Friedman bevat zeker een kern van waarheid. Helemaal wanneer men bedenkt dat een vennootschap slechts een juridische huls is voor een verzameling van werknemers, aandeelhouders, directeuren en kapitaal. Een vennootschap heeft geen eigen wil en kan bijvoorbeeld niet zelf een belastingaangifte invullen. Te allen tijde zal een natuurlijk persoon een beslissing nemen namens de vennootschap. Hierdoor kan een rechtspersoon ook zelf geen belastingen betalen en zal de belastingheffing altijd ten laste komen van een natuurlijk persoon. En, nog belangrijker in verkiezingstijd, een vennootschap kan en mag geen vakje rood inkleuren in het stemlokaal. Wanneer de vennootschapsbelasting wordt verhoogd, gaat dit ten koste van het inkomen van de werknemers, klanten, directeuren of aandeelhouders. En aangezien de laatste groep het uiteindelijk voor het zeggen heeft, zal één van de eerste drie groepen voor de hogere belastingen op moeten draaien. Een oproep van politici voor een hogere vennootschapsbelasting en het laten betalen van bedrijven van hun *'faire share'*, is dus meer een oproep voor hogere belastingen voor natuurlijke personen, voor rijk én arm.

Wat de uitspraak van Friedman ons vooral leert is dat de vennootschapsbelasting nimmer los gezien kan worden van de natuurlijk personen die betrokken zijn bij de vennootschap. Hetzelfde geldt overigens voor de roep van vooral linkse partijen voor een CO2-heffing of een andere soort 'vervuilers'-belasting. Deze belastingen worden uiteindelijk voor een groot deel doorberekend aan de consumenten. Waar het beeld is gecreëerd dat dergelijke belastingen het bedrijfsleven straffen voor onwenselijk gedrag, zal uiteindelijk een ander dan het bedrijf zelf de rekening voor de belasting moeten betalen. Simpelweg omdat een vennootschap deze last niet zelf kan dragen. Deze valse voorstelling dat gratis geld valt op te halen bij bedrijven doet het broodnodige publieke debat over de rol van belastingen in onze samenleving weinig goeds.

Rawls en Nozick

Ondanks dat de filosofie een van de oudste en meest omvangrijke wetenschappen is, is de vennootschapsbelasting nog niet vaak het onderwerp geweest van (rechts)filosofisch onderzoek. Het feit dat de vennootschapsbelasting (of een equivalent daarvan) vrij weinig wordt besproken in de filosofie, kan wellicht worden verklaard met het eerder benoemde citaat van Friedman. Net zoals Friedman bepleit dat bedrijven niet kunnen worden onderworpen aan belastingen, zou kunnen worden gesteld dat bedrijven niet onderworpen zijn aan de filosofische wetenschap. Zij bezitten als het ware de jaloersmakende status van filosofisch ongrijpbare entiteiten.

Juist wanneer men de vennootschaps-

belasting echter ziet als een belasting van de daar achter gelegen personen, wordt het gemakkelijker om met een filosofische bril op naar de vennootschapsbelasting te kijken. De belastingheffing op personen is namelijk een veelbesproken thema in de rechtsfilosofie, en zo ook in de liberale visie hierop. De meest uitgesproken (en tegelijkertijd ook de meest tegenstrijdige) liberale rechtsfilosofen op het gebied van belastingheffing zijn John Rawls en Robert Nozick.

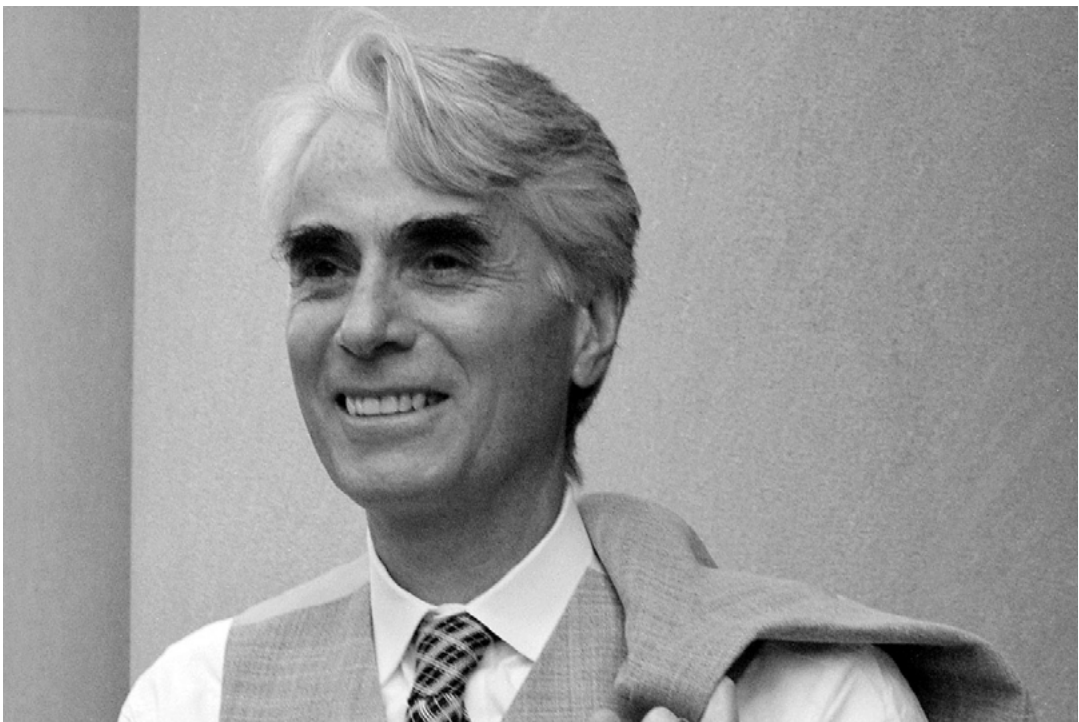
Rawls heeft zich uitvoerig beziggehouden met de vraag hoe de middelen in een maatschappij dienen te worden verdeeld en welke rol belastingen hierin spelen. Zijn uitgangspunt bij dit vraagstuk is de vraag welke beginselen ten grondslag liggen aan een eerlijke verdeling van middelen in onze samenleving. Om deze beginselen te ontwaren is hij gekomen met het bekende gedachte-experiment van de 'sluier van onwetendheid'. Men dient hierbij zich voor te stellen dat een nieuwe samenleving wordt gevormd en dat van tevoren niet bekend is wat je sociale, politieke, financiële of religieuze positie in deze samenleving is. Wanneer men in deze 'oorspronkelijke positie' gevraagd zou worden hoe de middelen in de samenleving rechtvaardig verdeeld moeten worden, zegt Rawls dat dergelijke beslissingen genomen moeten worden op basis van twee principes. Allereerst zou aan ieder individu een aantal basisvrijheden worden verleend. Ten tweede zou sociaal-economische ongelijkheid alleen geaccepteerd kunnen worden wanneer deze ongelijkheid ook voordelig uitpakt voor de personen in de samenleving

die minder middelen tot hun beschikking hebben. Wanneer we deze beginselen en het gedachte-experiment vertalen naar de belastingheffing, vinden we een sterke legiti-mering van herverdelende belastingheffing. Belastingen zorgen er immers juist voor dat de personen met bovengemiddelde mid-delen een deel van deze middelen dienen af te staan aan de personen die minder hebben. In dit kader vormt de vennootschapsbelasting slechts een middel om de rechtvaardiging van de economische ongelijkheid te com-penseren. In de theorie van Rawls is iedere euro die een persoon meer verdient ten op-zichte van de rest van de samenleving het resultaat van de sociale samenwerking van de gehele samenleving. Die extra inkomsten zouden daardoor in ieder geval deels moeten

worden teruggegeven aan diezelfde samenleving, waarmee nieuwe sociale en economische ontwikkeling mogelijk wordt gemaakt. Cruciaal hierin is een causaal verband (hoe gering dit ook is) tussen de bovengemiddel-de inkomsten en de samenleving waar een deel van deze inkomsten naar terugvloeit.

Sinds Rawls zijn theorie heeft opgetekend (1971) is de wereld echter een stuk interna-tionaler en digitaler geworden. Niet in de laatste plaats de internationale zakenwereld. Waar het in 1971 makkelijker was om een samenleving af te bakenen en aan te wijzen welke bovengemiddelde inkomsten waren verdiend door een lid van een samenleving als gevolg van de sociale en economische samenwerking, is dat nu niet langer het ge-

Robert Nozick | Harvard University News Office

val. Neem bijvoorbeeld het van origine gloeilampen producerende oer-Hollandse bedrijf Philips. In de jaren 70 had Philips nog ongeveer 90.000 werknemers in dienst in Nederland, verdeeld over vele verschillende fabrieken en laboratoria in Nederland. In 2010 had Philips nog maar 14.000 werknemers in Nederland, en was een groot deel van de productiecapaciteit reeds verplaatst naar andere landen, waar de loonkosten aanzienlijk lager waren. Daarnaast worden Philips-producten verkocht in tientallen landen, en heeft het bedrijf ook aandeelhouders over hele wereld. Toch bleef Philips een Nederlands bedrijf met een beursnotering in Amsterdam en hoofdkantoren in Amsterdam en Eindhoven. Ook bleef Philips belastingplichtig in Nederland voor de vennootschapsbelasting en de dividendbelasting. Het is onmogelijk te stellen dat de aandeelhouders van Philips uit bijvoorbeeld Canada, of de arbeiders in de Chinese Philips-fabrieken onderdeel uitmaken van de Nederlandse samenleving en derhalve een deel van hun bovengemiddelde inkomen moeten afstaan voor de Nederlandse 'rechtvaardigheid'.

Hetzelfde geldt in de huidige discussie in het Europees Parlement en de Europese Commissie ten aanzien van de voorgenomen belasting op (veelal Amerikaanse) techbedrijven. Neem bijvoorbeeld Facebook. Dit Amerikaanse bedrijf, opgericht door een groep Amerikaanse studenten heeft zijn hoofdkantoor met duizenden werknemers in Silicon Valley in de buurt van San Francisco en biedt een *social media* platform dat wereldwijd toegankelijk is voor iedereen met

een internetverbinding. Ook in Nederland zijn er miljoenen Facebookaccounts actief. Het is echter maar zeer de vraag of het geld dat Facebook verdient ook maar enigszins wordt verdiend dankzij de economische en sociale samenwerking in Nederland. Facebook maakt geen gebruik van de Nederlandse collectieve uitgaven zoals onze wegen, gezondheidszorg of ons onderwijs. Toch is de Europese Unie voornemens een belastingheffing te introduceren op techbedrijven zoals Facebook en deze zo bij te laten dragen aan de Europese samenleving. Het is ook hier de vraag op grond waarvan Facebook bij dient te dragen aan de 'rechtvaardigheid' in Nederland. Een dergelijke belasting zou zo lastig te verdedigen zijn op basis van de uitgangspunten van Rawls in *A Theory of Justice*.

Rawls heeft getracht binnen zijn denkkader een antwoord te formuleren op het bestaan van een internationale rechtsorde, met een groot aantal volkeren. In *The Law of Peoples* (1993) formuleert hij een aantal uitgangspunten voor de omgang tussen deze volkeren die zij dienen te volgen bij het in stand houden van een rechtvaardige internationale rechtsorde.² In het verlengde hiervan is binnen de fiscaliteit reeds een oplossing gevonden voor de steeds internationaler wordende wereld, door het sluiten van belastingverdragen tussen landen. Deze verdragen verdelen de heffingsbevoegdheden tussen landen. Ook bij deze theorie van Rawls kan echter worden tegengeworpen dat door het internationaler en digitaler worden van de wereld de afbakening van een samenleving steeds lastiger is. Bedrijven zijn actief in steeds

meer landen en maken niet langer deel uit van slechts één land of samenleving. Het vormgeven van de relatie tussen volkeren is daardoor ook ingewikkelder geworden.

Aan de andere kant van het liberale spectrum bevindt zich Robert Nozick. Ook al wordt Nozick vaak aangeduid als een libertariër, put hij in zijn werk ook veel uit het liberalisme. Zijn theorie wijkt af van die van Rawls in dat hij geen grondrecht ziet voor de leden van een samenleving om bovengemiddelde inkomsten van andere personen te herverdelen op basis van rechtvaardigheid. Hij legt dit uit aan de hand van een voorbeeld over de legendarische Amerikaanse basketballer Wilt Chamberlain. Stel dat de verdeling van middelen in onze samenleving precies zo plaatsvindt zoals wij dat optimaal vinden en Wilt Chamberlain een publiekstrekker is en alle basketbalclubs hem binnen willen halen. Hij spreekt met één van de clubs af dat hij daar gaat spelen en als vergoeding naast zijn salaris 25 cent per bezoeker per wedstrijd krijgt voor alle wedstrijden die hij voor de club speelt. Bezoekers zijn ook zeker bereid om wat extra te betalen om Chamberlain in actie te kunnen zien. Met gemiddeld 40 thuiswedstrijden per jaar en duizenden toeschouwers bij iedere wedstrijd, levert deze afspraak hem aan het einde van het jaar een flink bedrag op. In ieder geval meer dan het gemiddelde inkomen van alle bezoekers. In zo'n situatie is het lastig om te bepleiten dat het onrechtvaardig is dat Chamberlain zo een hoog inkomen heeft. Alle bezoekers vonden het immers meer dan waard om een kaartje te kopen om hun favoriete basketbal-

speler te zien spelen. Zij konden er ook voor kiezen om iets anders met hun geld te doen. In zo'n situatie zou Chamberlain niet langer op basis van rechtvaardigheid een deel van zijn inkomen af dienen te staan om te verdelen onder de rest van de samenleving.

Wanneer wij wederom kijken naar het voorbeeld van Philips, zou gesteld kunnen worden dat de klanten van Philips ook niet verplicht zijn om Philips-producten te kopen. Zij kunnen kiezen uit vele andere producten van andere producenten en kiezen er bewust voor om een Philips-product te kopen. Wanneer de theorie van Nozick wordt toegepast op dit voorbeeld, zou er op basis van rechtvaardigheid ook geen belastingheffing plaats dienen te vinden op Philips. Bij de voorbeelden van Philips en Chamberlain kan echter worden tegengeworpen dat zij allebei niet het bovengemiddelde verdienpotentieel hadden bereikt zonder de economische en sociale samenwerking van de samenleving. Zo vervoert Philips bijvoorbeeld zijn producten over wegen die door de overheid zijn aangelegd, en heeft Chamberlain een opleiding genoten op een publiek gefinancierde school of universiteit. Het is dan niet onredelijk om op basis van rechtvaardigheid een deel van de bovengemiddelde inkomsten terug te laten vloeien naar de samenleving.

Conclusie

In de inleiding van deze bijdrage werd melding gemaakt van de oplevende interesse voor de belastingheffing op bedrijven. Hopelijk is deze niet van tijdelijke aard. Nu als gevolg van de coronacrisis de staatsschuld flink

is opgelopen, zal de rekening ergens in de toekomst moeten worden betaald met belastinginkomsten, niet in de laatste plaats door middel van de belastingheffing op bedrijven. Daarbij valt te hopen dat toekomstige regeringen vooral onthouden dat bedrijven hoger belasten allesbehalve gratis is en een keerzijde heeft. De belastingheffing op bedrijven is niet gratis en heeft altijd een impact op de personen die betrokken zijn bij dat bedrijf. De belastingheffing op bedrijven is daarmee als het ware een fata morgana: van veraf lijkt het alsof daar midden in de droge en eindeloze woestijn een eindeloze put met water en voedsel staat, maar eenmaal dichterbij blijkt dat het slechts een illusie was en men op zoek moet naar een andere manier om zich te voeden. De uitgangspunten die Rawls en Nozick hebben geformuleerd kunnen als leidraad dienen voor liberale politici om te bepalen hoeveel belasting natuurlijke personen, zij het via vennootschappen, dienen te betalen.

Niels de Haas is werkzaam als belastingadviseur en is auteur in diverse fiscale uitgaven (o.a. Maandblad Belasting Beschouwingen, Belastingblad en Belastingadvies in de Praktijk).

Literatuurlijst

- Friedman, M., 'Can business pay taxes?', *Newsweek*, 29 november 1971.
- Nozick, R., *Anarchy, State and Utopia*, New York, 1974.
- Rawls, J., *A Theory of Justice*, Cambridge, 1971.
- Rawls, J., *The Law of Peoples*, Cambridge, 1999.

1. De ATAD I- en ATAD II-wetgeving heeft als doel het tegengaan van belastingontwijking via Europa. De wetgeving is gebaseerd op EU-wetgeving.

2. Voor een uitvoerige behandeling van deze beginselen: *The Law of Peoples* (1999).